

WYDZIAŁ NAUK
O WYCHOWANIU
Instytut Psychologii

Łódź, dn. 04. 05. 2026 r.

dr hab. n. zdr. **Monika Talarowska-Dublicka**, prof. UŁ
Zakład Psychologii Klinicznej i Psychopatologii
Instytut Psychologii
Wydział Nauk o Wychowaniu
Uniwersytet Łódzki
al. R. Scheiblerów 2, 91-128 Łódź
tel.: 603 686 690
e-mail: monika.talarowska@now.uni.lodz.pl

Recenzja rozprawy na stopień doktora

Mgr Hanny Gelner

*pt. „Doświadczenia podobne do psychotycznych i mechanizmy leżące u ich podstaw –
rola czynników poznawczych, emocjonalnych i fizjologicznych mierzonych za pomocą
metody próbkowania doświadczeń (ESM) u osób z objawami ADHD”*

Promotor: dr hab. Łukasz Gawęda, prof. IP PAN

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Hanny Gelner dotyczy problematyki doświadczeń podobnych do psychotycznych (ang. *psychotic-like experiences*, PLEs) oraz mechanizmów leżących u ich podstaw, ze szczególnym uwzględnieniem roli objawów ADHD oraz współdziałania czynników poznawczych, emocjonalnych i fizjologicznych. Praca wpisuje się w nurt badań nad kontinuum psychozy oraz podejściem neurorozwojowym, integrując różne poziomy wyjaśniania – od procesów psychologicznych po mechanizmy biologiczne.

Głównym celem rozprawy było zbadanie, w jaki sposób objawy ADHD przyczyniają się do nasilenia PLEs oraz jakie mechanizmy pośredniczą w tej zależności,

dr hab. n. zdr. **Monika Talarowska**, prof. UŁ
Instytut Psychologii UŁ, Zakład Psychologii Klinicznej i Psychopatologii
al. R. Scheiblerów 2, 91-128 Łódź
tel.: 603 686 690, e-mail: monika.talarowska@now.uni.lodz.pl

w szczególności ruminacje, negatywne emocje oraz reakcje fizjologiczne związane ze stresem, mierzone z wykorzystaniem metody próbkowania doświadczeń (ang. *Experience Sampling Method*, ESM). Autorka podejmuje próbę wypełnienia istotnej luki badawczej poprzez jednoczesne uwzględnienie wielu poziomów analizy oraz zastosowanie danych podłużnych i ekologicznie trafnych.

Rozprawa doktorska została przygotowana zgodnie z §3 pkt. 4 „Szczegółowego trybu prowadzenia postępowań doktorskich w Instytucie Psychologii PAN”, z dnia 27.06.2025 r. i składa się z trzech opublikowanych i tematycznie powiązanych artykułów naukowych, które ukazały się w czasopismach ujętych w międzynarodowych bazach naukowych; kandydatka jest pierwszą autorką w każdej z tych prac; w przypadku każdej z publikacji, które są pracami zbiorowymi kandydatka złożyła oświadczenie o własnym wkładzie merytorycznym we wspólne publikacje oraz o zgodzie współautorów na ich wykorzystanie w postępowaniu o nadanie stopnia doktora. Zgodnie z ze wspomnianym paragrafem rozprawa doktorska jest poprzedzona syntetycznym opisem podsumowującym badania zawarte w cyklu publikacji, który zawiera wprowadzenie teoretyczne, cel badań, pytania/hipotezy badawcze, prezentację badań własnych oraz wyniki, podsumowanie i dyskusję.

Formalna struktura pracy nie budzi zastrzeżeń i odpowiada standardom rozpraw doktorskich, chociaż w tekście pojawiają się niezbyt „zręczne” sformułowania stylistyczne, np.: „*Zintegrowany model schizofrenii stanowi próbę integracji*”. Autorka w sposób przemyślany zaplanowała oraz konsekwentnie zrealizowała program badań, opierając go na jasno sformułowanych pytaniach badawczych i hipotezach, osadzonych w aktualnym stanie wiedzy naukowej.

Przyjęty plan analiz został przeprowadzony w sposób systematyczny i spójny, z wykorzystaniem zróżnicowanych oraz adekwatnych metod statystycznych, w tym modeli mediacyjnych, analiz interakcji oraz nowoczesnych analiz sieciowych. Zastosowanie metody próbkowania doświadczeń (ESM) świadczy o wysokim poziomie zaawansowania metodologicznego oraz dążeniu do uchwycenia dynamicznego charakteru badanych zjawisk w warunkach naturalnych.

W realizacji badań oraz przygotowaniu tekstu naukowego Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu, obejmującą zarówno klasyczne koncepcje neurorozwojowe i poznawcze, jak i najnowsze doniesienia empiryczne z obszaru prezentowanej tematyki badań. Widoczna jest dojrzałość warsztatu badawczego, przejawiająca się w umiejętnym łączeniu różnych poziomów analizy – poznawczego, emocjonalnego i fizjologicznego – oraz w krytycznym podejściu do istniejących modeli teoretycznych.

Metodologia badań pozostaje spójna z przedstawionym przeglądem literatury, a dobór zmiennych i narzędzi pomiarowych jest uzasadniony teoretycznie. Realizacja projektu badawczego była niewątpliwie wymagająca – zarówno pod względem organizacyjnym, jak i analitycznym – co wskazuje na wysoką rzetelność, dokładność oraz zaangażowanie Doktorantki. Analiza danych została przeprowadzona w sposób pogłębiony, a uzyskane wyniki zaprezentowano jasno i w sposób umożliwiający ich interpretację.

Rozprawa stanowi oryginalny i wartościowy wkład w rozwój wiedzy z zakresu psychopatologii i psychologii klinicznej. Jej szczególną wartością jest integracja podejścia neurorozwojowego, poznawczego i biologicznego w wyjaśnianiu mechanizmów leżących u podstaw doświadczeń podobnych do psychotycznych, a także uwzględnienie roli objawów ADHD jako czynnika ryzyka i moderatora tych procesów. Na podkreślenie zasługuje również zastosowanie podejścia sieciowego, które pozwala uchwycić złożone, dynamiczne relacje między zmiennymi psychicznymi i fizjologicznymi, co stanowi istotne rozszerzenie dotychczasowych modeli wyjaśniających wymienione zjawiska.

Badania przedstawione w rozprawie mają charakter wieloetapowy i zostały zaprojektowane jako spójny program empiryczny, którego celem było wyjaśnienie mechanizmów leżących u podłoża doświadczeń podobnych do psychotycznych (PLEs), ze szczególnym uwzględnieniem roli objawów ADHD oraz procesów emocjonalnych i poznawczych.

Na uwagę zasługuje również fakt, iż badania przedstawione w recenzowanej rozprawie zostały przeprowadzone w ramach dużego projektu naukowego OPUS-21 (2021/41/B/HS6/02323) zatytułowanego “Rola epigenetycznej regulacji genu FKBP5 w moderacji związku pomiędzy stresem psychospołecznym a doświadczeniami podobnymi

do psychotycznych – badanie z wykorzystaniem metodologii próbkowania doświadczeń” (kierownik projektu: dr hab. Błażej Andrzej Misiak). Autorka uzyskała także finansowanie w postaci stypendium (I) GSSR International Mobility Award (GIMA) wspieranego przez NAWA STER (BPI/STE/2021/1/00030/U/00001) oraz (II) GSSR International Academic Exchange Program wspieranego przez NAWA PROM (BPI/PRO/2024/1/00020/DEC/1). W tym miejscu pojawia się pytanie o charakter udziału Doktorantki w pierwszym z wymienionych projektów naukowych oraz wpływ udziału w tym projekcie na dalsze etapy analiz empirycznych, przedstawione w dwóch kolejnych publikacjach.

Pierwszy etap badań obejmował szeroko zakrojony proces przesiewowy z wykorzystaniem metod ankietowych, obejmujący dużą próbę uczestników ($n = 3000$). Celem badania była analiza wpływu interakcji czynników ryzyka takich jak PTSD i ADHD na poziom nasilenia doświadczeń PLEs. Pozytywne wyniki przesiewowe w kierunku diagnozy PTSD i ADHD były istotnie związane z wyższym nasileniem doświadczeń PLEs w badanej populacji. Analiza ANOVA wykazała istotne efekty główne zarówno ADHD, jak i PTSD oraz interakcji ADHD x PTSD na ogólny wynik nasilenia PLEs, jak również na podskale tj. DLEs (doświadczeń podobnych do urojeń) i HLEs (doświadczeń podobnych do halucynacji), nawet po uwzględnieniu kowariantów. Wyniki wskazały, że najwyższe nasilenie PLEs obserwowane było u osób, u których potwierdzono jednocześnie wstępną diagnozę ADHD i PTSD. Osoby z pojedynczym pozytywnym wynikiem przesiewowym (grupa ADHD+ & PTSD– lub ADHD– & PTSD+) zgłaszały wyższe nasilenie PLEs w porównaniu z grupą bez diagnoz przesiewowych. Otrzymane wyniki Doktorantka zaprezentowała w publikacji: Gelner, H., Karska, J., Gawęda, Ł., Samochowiec, J., & Misiak, B. (2023). Effects of the interaction between PTSD and ADHD symptoms on the level of reporting psychotic-like experiences: findings from a non-clinical population. *Frontiers in psychiatry*, 14, 1232606. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1232606>.

W prezentowanym opisie badania brakuje mi uzasadnienia doboru grupy wiekowej (18-35 lat) oraz odpowiedzi na pytanie, czy podczas rekrutacji uczestników badania uwzględniano wpływ innych zaburzeń psychicznych (np. zaburzeń osobowości), które bardzo często współwystępują zarówno z pełnoobjawowych PTSD, jak i w różnym stopniu

nasilonymi objawami ADHD. Co więcej, w rozwoju i przebiegu wspomnianych zaburzeń osobowości, zniekształcenia poznawcze, przewlekły stres prowadzący do dysregulacji osi HPA (zmienne uwzględniane na kolejnych etapach badania przez Doktorantkę) są zjawiskami powszechnymi. W samym zaburzeniu osobowości borderline, zwiewne objawy psychotyczne są jednym z kryteriów diagnostycznych. Coraz powszechniejszy jest również pogląd podkreślający neurorozwojowy charakter tych zaburzeń.

Zastosowana w badaniu skala ASRS jest narzędziem przesiewowym, nie pozwala na rzetelną diagnozę ADHD. Nie jest dla mnie również jasne w jaki sposób Doktoranta dokonywała wyboru itemów do oceny PLEs?

Dodatkowe sformułowane przeze mnie uwagi dostrzega sama Autorka, zamieszczając je w części poświęconej ograniczeniom tego etapu badania (rekrutacja przez media społecznościowe i strony internetowe, czy oparcie analiz jedynie na samoopisowych kwestionariuszach).

Wyniki uzyskane na kolejnym etapie badania zostały zaprezentowane w publikacji: Gelner, H., Bagrowska, P., Jeronimus, B. F., Misiak, B., Samochowiec, J., & Gawęda, Ł. (2024). Psychotic-like Experiences and Underlying Mechanisms: An Integrative Model of ADHD Symptoms, Rumination, Negative Affect, and Trauma Experience. *Journal of Clinical Medicine*, 13(22), 6727, <https://doi.org/10.3390/jcm13226727>.

W drugim etapie badań przeprowadzono bardziej szczegółową kwalifikację kliniczną uczestników, obejmującą wywiady diagnostyczne oraz weryfikację obecności objawów psychopatologicznych (jednak uwagi wymienione powyżej przeze mnie nadal mają zastosowanie). Niewątpliwą zaletą tego projektu badawczego jest zastosowanie metody intensywnego próbkowania doświadczeń (EMS). Doktorantka skoncentrowała się na identyfikacji mechanizmów pośredniczących między objawami ADHD a nasileniem PLEs. Wykorzystując modele mediacyjne wykazała, iż kluczową rolę odgrywają ruminalacje oraz negatywny afekt, które wzmacniają związek między objawami neurorozwojowymi a doświadczeniami psychotycznopodobnymi. Wyniki te wskazują na istotne znaczenie procesów regulacji emocji oraz stylów przetwarzania poznawczego w rozwoju subklinicznych objawów psychotycznych.

Nie jest dla mnie jednak jasne, czy grupa zrekrutowana tym razem jest częścią grupy biorącej udział w poprzednim badaniu? Czy osoby badane były rekrutowane przez specjalistę z obszaru zdrowia psychicznego? W jaki sposób wybrano pytania dotyczące dysregulacji emocjonalnej oraz ruminacji? Dlaczego nie zastosowano polskich adaptacji narzędzi mierzących te konstrukty (np. Kwestionariusz Rumincacji-Refleksyjności w adaptacji S. Radonia) czy Skala trudności w regulacji emocji – DERS).

Doktorantka również tym razem wykazała się świadomością i refleksyjnością badawczą, ponieważ w ograniczeniach badania (z którymi w pełni się zgadzam), wymieniała: „(...) dane dotyczące objawów ADHD i traumy były oparte na kwestionariuszach samoopisowych, co ogranicza możliwość wnioskowania o konkretnych diagnozach. Po drugie, badanie ma charakter wyłącznie przekrojowy i chociaż ukazuje potencjalną ścieżkę powiązań, nie pozwala wnioskować o związkach przyczynowych. Po trzecie, opiera się ono na danych uzyskanych od osób z niskim nasileniem badanych objawów i nie powinno być uogólniane na populację ogólną ze względu na znaczną przewagę kobiet w próbie”.

W ostatnim etapie analiz zastosowano podejście sieciowe, które pozwoliło na uchwycenie złożonych, dynamicznych relacji między badanymi zmiennymi. Celem trzeciego etapu badania była ocena dynamicznej relacji pomiędzy doświadczeniami PLEs, negatywnymi emocjami, ruminacjami, antycypacją zagrożenia (ang. *threat anticipation*), nadmiernym nadawaniem znaczeń (ang. *aberrant salience*) oraz poziomem kortyzolu w warunkach codziennego funkcjonowania osób z różnym nasileniem objawów ADHD.

Analizy te wykazały, że PLEs, ruminacje oraz negatywny afekt tworzą wzajemnie wzmacniający się system powiązań, w którym objawy ADHD mogą pełnić rolę czynnika inicjującego lub nasilającego aktywność całej sieci. Podejście to stanowi istotne rozszerzenie tradycyjnych modeli liniowych i wnosi nową perspektywę do badań nad psychopatologią. Uzyskane wyniki zaprezentowano w publikacji: Gelner, H., Bagrowska, P., Misiak, B., Samochowiec, J., & Gawęda, Ł. (2026). A comparative temporal network analysis of individuals with ADHD symptoms: an examination of the relationship between psychotic-like experiences and related factors using the Experience Sampling Method

(ESM). European archives of psychiatry and clinical neuroscience, 10.1007/s00406-026-02203-3. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s00406-026-02203-3>.

Ponownie, jak w przypadku dwóch pierwszych artykułów podtrzymuję swoje uwagi i doceniam, iż Doktorantka zauważa ograniczenia tego etapu badania (zarówno w zakresie doboru badanej grupy, zastosowanych metod analizy czy możliwości uogólniania sformułowanych wniosków).

Na zakończenie należy podkreślić aplikacyjną wartość przeprowadzonych badań. Uzyskane wyniki wskazują na konkretne mechanizmy psychologiczne (takie jak ruminacje czy negatywny afekt), które mogą stanowić cele oddziaływań profilaktycznych i terapeutycznych, zwłaszcza w grupach osób z podwyższonym poziomem objawów ADHD. Integracja podejścia neurorozwojowego, poznawczego i emocjonalnego czyni tę pracę wartościową zarówno z perspektywy teoretycznej, jak i klinicznej.

Pragnę podkreślić, iż wymienione przeze mnie uwagi w żadnym stopniu nie obniżają wartości merytorycznej przedstawionej mi do recenzji rozprawy. Rozprawa stanowi wartościowy wkład w rozwój psychopatologii i psychologii klinicznej, łącząc podejście neurorozwojowe, poznawcze i biologiczne oraz wskazując potencjalne mechanizmy istotne dla wczesnej interwencji i profilaktyki. Pomimo wskazanych ograniczeń, praca cechuje się wysokim poziomem merytorycznym i metodologicznym oraz posiada istotne znaczenie zarówno teoretyczne, jak i aplikacyjne.

Podsumowując, rozprawa doktorska **mgr Hanny Gelner** stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi posiadanej wiedzy teoretycznej oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a także spełnia w pełni formalne i merytoryczne warunki stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478, 619, 1630).

Na tej podstawie mam zaszczyt przedłożyć Radzie Naukowej Instytutu Psychologii PAN w Warszawie wniosek o dopuszczenie mgr **Hanny Gelner** do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

WYDZIAŁ NAUK
O WYCHOWANIU
Instytut Psychologii

Składam również wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

Monika Talarowska-Dutkiewicz

dr hab. n. zdr. **Monika Talarowska**, prof. UŁ
Instytut Psychologii UŁ, Zakład Psychologii Klinicznej i Psychopatologii
al. R. Scheiblerów 2, 91-128 Łódź
tel.: 603 686 690, e-mail: monika.talarowska@now.uni.lodz.pl